

"Framtiden? Ja, man läser ju tidningarna och undrar hur det ska bli ... fast ah, till slut skiter man i det också", säger arbetslöse Jonas Kalling i Metallarbetaren 1992.

KRISENS ANSIKTE

sexton år senare

År 1992 reste tidningen Metallarbetaren runt till människorna bakom arbetslöshetssiffrorna. Svetsaren **Jonas Kalling** var en av alla dem som tog smällen när krisen slog sönder Sverige. Nu tvingas han åter se skrällen i vitögat.

Text: ANNA TIBERG Foto: HANS-PETER BLOOM

Då skulle han fylla tjugosex år, Jonas Kalling från Karlskrona. I dag ska han på stormöte. Följa strömmen av hundratals röda arbetsbyxor till provkörningshallen där ledningen står redo att tala.

De brukade räkna steg och minuter. Steg och minuter som jagades för att försvinna, bli färre och färre medan vinsterna växte. Samlades i maskinerna de byggt för att packa jorden, asfalten och stenen i marken under människans industriella triumfer. Inte nu. Jonas Kalling och de andra rör sig mot stormötet medan steg och minuter rasar ut i evigheten.

Han har jobbat på välfabriken Dynapac i Karlskrona sedan 1997 och hunnit bli fyrtiotvå år gammal.

Men då skulle han fylla tjugosex, och fanns med när Dagens Arbetes föregångare Metallarbetaren reste runt till människorna bakom ►

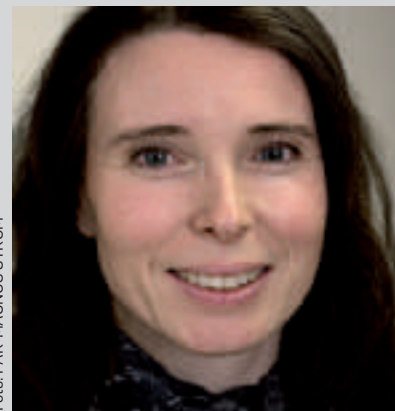
"Jag måste ha ett jobb, annars fungerar jag inte." År 2009 har framtiden hunnit i fatt. Jonas Kalling jobbar på packningsmaskintillverkan Dynapac i Karlskrona. Åter slår krisen mot svensk industri.

Så gick det för de arbetslösa som Metallarbetaren träffade 1992 och 1995

*Läs om Jonas Kalling på föregående sida.

Foto: PÅR-MAGNUS STRÖM

"Jag har miljötillsyn över min gamla arbetsplats"

1 LISE-LOTTE ANDERSSON, nu 38, var 21 år gammal och hade fått sparken från LM Ericsson. Hon vantrivdes i rollen som arbetslös. Efter flera försök att satsa på sitt konstintresse, och två praktikperioder hos en konsthantverkare, började hon fundera på att plugga.

"Jag gick komvux två år först och läste upp mina betyg. År 1998 började jag på biologinlinjen i Stockholm och läste sedan en påbyggnadsutbildning inom miljö och hälsoskydd. Jag tog examen 2003. Och det gav jobb.

Nu jobbar jag som miljöinspektör på Karlskrona kommun. Det är jättespännande, nya utmaningar varje dag. Jag har faktiskt tillsynen över min gamla industriarbetsplats, Flextronics som då ägdes av LM Ericsson.

Jag tänker ibland på tiden som arbetslös. Det var en tid av handfallenhet, jag visste inte vart jag skulle ta vägen. För mig var det en lyckovinst att börja plugga. Men det är inte lätt att råda folk att börja läsa bara för läsandets skull. I så fall ska det vara inom något man drömmer om eller vill, inte bara för att få tiden att gå." ■

► arbetslöshetssiffrorna. Talade om krisen som tagit ifrån honom svetsjobbet på Torsmaskiner i Torsås.

Hur han släpade sig upp efter elva. Satt avtrubbad och stum framför en videobandspelare. Kunde få för sig att undra vem killen i badrumsspegeln egentligen var.

Han hade fått så många nej på sina jobbansökningar att han till slut inte förmådde söka mer, bara vänta på nästa AMU-kurs och tre hundra nya stämpeldagar.

Inga platsbanker fanns då och inget Internet. Jonas slank upp på fackexpeditionen och stämplade a-kassekortet var fjortonde dag i

Så har a-kassan förändrats

1992 Ingen karens gällde utan du kunde få a-kassa från första dagen. Ersättningen var nittio procent av lönen i 300 dagar. Som mest kunde du få 730 kronor om dagen, eller 16 060 kronor i månaden före skatt i dagens penningvärde. Golvet var i dagens värde 256 kronor per dag för den som jobbat heltid.

► **Om du hade fyllt 55 år** kunde perioden förlängas i ytterligare 150 dagar. För att sedan få 300 nya dagar

skulle du ha arbetat i 75 dagar, minst tre timmar per dag, fördelade på fem månader. Arbetsmarknadspolitiska utbildningar gällde som arbete.

► **Reglerna för hur** din inkomst skulle räknas om till a-kasseersättning var generösare än nu. Att du varit sjuk hade ingen betydelse för a-kassans storlek. Det var enklare att kvala in för att få a-kassa. Medlemsavgiften var i genomsnitt 57 kronor per månad i dagens penningvärde.

2009 Sju karensdagar gäller. Du kan därefter få ut åttio procent av lönen i 200 dagar. Därefter gäller 70 procent av lönen i ytterligare 100 dagar. Som mest kan du få 680 kronor om dagen, eller 14 960 kronor i månaden före skatt. Golvet är 320 kronor per dag för den som jobbat heltid.

► **Om du har barn** under arton år förlängs a-kassan sedan i 150 dagar till. För att få nya dagar ska du därefter ha arbetat i minst 80 tim-

mar varje enskild månad i sex månader under en ramperiod på ett år. Arbetsmarknadspolitiska utbildningar räknas inte som arbete.

► **Om du varit sjuk** eller hemma med sjukt barn när du hade jobb riskerar du att få sänkt ersättning. Det är svårare att kvala in för att få a-kassa och det har blivit dyrare att vara medlem.

Mer om a-kassan nu och då på www.da.se/artikel/akassan

"Många har lämnat a-kassan, hur ska det gå för dem?"

2 **YNGVE JANSSON**, 77, hade varit verktygsmakare på Sura bruk i 47 år. När han började där som pojke trodde han att han hade jobb till döddagar. Tre år innan pensionen fick han gå. Det var 17 år sedan.

"Jag kunde inte göra mycket mer än vänta på att bli pensionär. Tiden har gått fort. Och det har inte blivit bättre för pensionärerna sedan dess, snarare tvärt om. Men vi är två, så vi klarar oss bra. Man har hus, barn och barnbarn, det är det tiden har gått åt till.

Visst har man haft ett långt arbetsliv. Klart man känner av knän och rygg efter alla åren stående vid en svarv. Och man har tankar som går tillbaka till hur det var, jag träffar ibland gamla arbetskamrater på samhället.

Det är klart man tänker på alla som blir av med jobbet nu. Många har ju lämnat a-kassan, hur ska det gå för dem? Det är konstigt att den här krisen har kommit så snabbt och över hela världen. Här i Surahammar har man inte varslat vad jag vet, så kanske går det bra här. Man kan hoppas." ■

stället för att skicka dem på avläsning till Arjeplog. Slank upp ibland annars också, eftersom han genom de där rundorna lärt känna ombudsmännen. De visste vad som var på gång. Vilka jobb som fanns, om det hade vänt på ABB, de visste mer än alla arbetsförmedlingar tillsammans. De visste vilka som mådde dåligt och vem som behövde hjälp. Så funkade det då, 1992.

"Det är lätt att man tar en bläcka, så det är tur att man har en flickvän", sa han till tidningen, "ibland känns det som om jag inte orkar tro på framtiden längre".

Han hade redan varit arbetslös i nästan ett år. Visste inte att det skulle dröja innan livet lossnade. Ytterligare två år av kaffekokande, strosande, ta bilen och köra en runda, vänta på att klockan skulle bli fyra så att Maria kom hem.

Visst fanns perioder av infall och planer. Som att han skulle starta eget, kanske en cykelaffär. Det blev aldrig av.

Maria, hon hade sett hur dåligt han mått. Fick jobb i hemtjänsten direkt efter skolan och har tack och lov aldrig behövt gå hemma själv.

En period blev han utstämplad. På socialen konstaterades att han kunde leva på henne. Sjutusen i månaden, det gick ju inte. De tvangs flytta isär.

WAW
Women at work

MER ÄN 20% AV ALLA INDUSTRI- ARBETARE ÄR KVINNOR

Därför lanserar vi nu skyddsglasögon anpassade för dem. Vi kallar konceptet **WAW - Women at work!**
www.zekler.com/waw

ZEKLER[®]
PROTECTS YOUR SENSES

Zekler säljs och marknadsförs av Skydda i Sverige AB. 0321-67 73 30

”Vara arbetslös vet jag inte hur det är längre”

3 PER ANDERSSON var 28 år och hade servat byggnadsställningar i sju år. Redan efter några månader som arbetslös började han tappa modet. Men Per fångades upp av sin far som startat en elinstallationsfirma: ”Om du bara går och dräller och inte har något att göra kan du komma hit och hjälpa till”, fick han veta då. I dag är Per delägare i firman med femton anställda.

”Att vara arbetslös vet jag inte hur det är längre, det har jag nästan glömt bort. Men det är klart att det var inte kul. Det skulle nog vara värre att bli arbetslös nu. Inte för att jag är lastgammal, men faktiskt fick en kompis höra en arbetsgivare som tyckte att ’45, nej du är för gammal’. Jag trivs på jobbet, det går bra för oss. Som delägare har jag ett större ansvar. Jag kan inte bara gå när dagen är slut.

Jag känner mig trygg än så länge. Men det är klart, lågkonjunkturen kommer vi väl också att märka av, förr eller senare. Fast det är ingenting som jag går runt och tänker på.” ■

Fotnot: Vi har inte lyckats få Per att ställa upp på någon nytagen bild. Enligt föräldrarna ser han dock ”exakt likadan ut” som 1992.

► När han var yngre hade han tänkt att han inte ville ha Svenssonlivet. Gå upp sju, komma hem fem. Varje dag, varje vecka, år ut och in. Vid tjugoåtta års ålder insåg han att han måste leva så. Måste ha rutiner, måste ha ett jobb.

Och ett jobb fick han till slut. En dag år 1994 när Sverige på darrande ben lyckats resa sig ur kriseländet. Då fick han tips av en kompis att försöka igen med Torsmaskiner. Ringde, åkte dit, fick napp. Fixade allt själv, hade för länge sedan givit upp hoppet om att arbetsförmedlingen kunde vara till nytta. Ett år senare var det i verkstadsindustrin jobben fanns. Han bytte till ett bättre svetsjobb på Malmqvist & Son i Karlskrona.

Flyt, kände han då. Tur. Nu gällde det att bygga på säkerheten för sig själv, Maria och barnet i hennes mage. Nu hade de sitt på det torra. Tog sig råd att drömma, ville bygga ett hem. Få ett barn till, kanske köpa hus till deras lilla familj. Humöret steg, förhoppningarna blommade. Allt kunde Jonas genomföra och klara. Framtiden ville honom väl.

Han minns den där tiden när han står på stormötet på Dynapac och lyssnar till sin vd. Känner en kyla dra genom folkmassan och hur skrällen kommer farande. Det är inte sant. Inte en gång till.

Visst hade han och de andra fattat läget. Kunde inte göra annat när

Foto: MATS ERLANDSSON

”Jag tror jag sitter ganska säkert”

4 BJÖRN ERIKSSON var 23 år gammal 1992 och drömde om ett fast jobb som svetsare. Hans sambo var också arbetslös, de hade en nyfödd son och ett betungande lån på villan i Surahammar.

I två och ett halvt år gick han utan jobb. Han lyckades hålla sig flytande tack vare hockeyn med träningar och matcher, och träffade hela tiden kompisar.

När Björn 1995 fick fast jobb var han överlycklig. I dag är han 40 fyllda, har två barn och känner sig inte orolig.

”Nu jobbar jag på ett bemanningsföretag som heter IQ. Innan det var jag sex år på Lucchini, en smedja som gör järnvägshjul, men tröttnade helt enkelt och sökte mig därifrån. Jag var ingen bruksmäniska, jag behöver hela tiden lära mig nytt.

Jag trivs jättebra på IQ, allt känns mycket bättre än tidigare. Inga varsel är lagda hos oss, men just nu är jag placerad på ABB och där ska de dra ner lite.

Jag känner ingen direkt oro, har varit länge på bemanningsföretaget och vi är över hundra anställda där. Jag tror att jag sitter ganska säkert. Dessutom har jag lyckats skaffa ett brett kontaktnät genom åren. De flesta företag här i trakten har tack och lov klarat sig ganska bra, det är värre på andra ställen.” ■

de röda arbetsbyxorna är så ovanligt rena, monteringsstationerna onaturligt tomma, radions surr med budskap om sämre tider så olycksaligt tydligt över de stilla verkstäderna.

Men var tredje anställd?

»Det är lätt att man tar en bläcka, så det är tur att man har en flickvän, ibland känns det som om jag inte orkar tro på framtiden längre.«

Runt honom står de andra tysta. Folk i hans ålder och äldre. Såna som han liknade då. Fredrik Olsson tjugotre, med hela livet framför sig men bara tre anställningsår bakom sig.

Fredrik som inte har föreställt sig det här, som känt sig trygg, avslappnad. Han skolades ju in med ”Jobba lördag! Jobba lördag!”, ringande i öronen, ord som på sista tiden har bytts ut till uppmaningar om komp.

"Vi hade en riktig a-kassa och inte enorma skulder"

5 EVA OLSSON var 36 år och arbetslös igen. Hon hade vantrivts som kretskortsmontör på Nokia och självförtroendet var kört i botten. Till sist tog hon sig in på Socialhögskolan i Lund. Det blev inte bara en utbildning för Eva, utan en klassresa. Hon kunde skämmas för att ha fått chansen, så mycket att hon ljög för bekanta och sa att hon läste på komvux. Efter utbildningen kände hon att hon var bra på något.

"Jag jobbade på socialtjänsten i Karlshamn i åtta år. Det var mycket stress och dålig arbetsmiljö, så en period blev jag sjukskriven. Nu är jag personalkonsulent på kommunhälsan i Karlskrona. Att själv ha varit sjuk och arbetslös är en jättestor fördel i ett sånt jobb.

De jag möter i jobbet är jätterädda för arbetslösheten. De oroar sig över förändringarna i sjukförsäkringen och a-kassan, känner sig otrygga. För tjugo år sedan kunde vi arbetslösa enas i att vi hade det ekonomiskt svårt. Men vi hade en riktig a-kassa, och vi hade inte enorma skulder som människor i jobb har samlat på sig i dag.

Mitt arbete behövs. Jag lär inte bli arbetslös igen, jag har valt rätt yrke."

Jonas tänker att det på ett sätt var svårare då, med så kort arbetslivs-erfarenhet att visa upp. Samtidigt har hans äldre jag mer att förlora. Större utgifter, fler att bry sig om. Och hur ser reglerna ut nuförtiden? Går det att leva på den nya a-kassan, gäller det där kravet att flytta för att få jobb, det som han känner skulle vara en katastrof, slå sönder hela livet?

Han går direkt från stormötet och ringer hem. Känner sig ingalunda trygg, trots tolv anställningsår. Kanske har företaget en egen önskelista över vem som ska få stanna och inte. Och vänder det inte de närmaste månaderna kommer fler varsel att läggas.

På kvällen börjar de räkna utgifter och a-kassa, han och Maria. Tala med barnen som hunnit bli fjorton och elva år, förklara hur de måste tänka och göra nu.

Hålla i pengarna. Hur bittert den än smakar, svälja insikten om att huset som de slitit med att renovera och göra till sitt under de senaste sex åren, kanske måste säljas.

Allt beror på om Jonas har ett jobb att gå till. Allt beror på om det vänder.

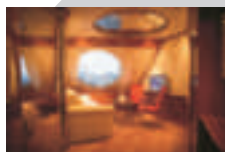
Några veckor senare sitter han i matsalen tillsammans med Fredrik och vet att ännu har det inte skett.

da Tävla & vinn!

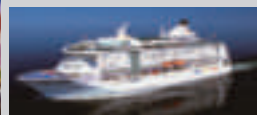
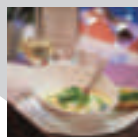
DAGENS ARBETE

Var med i Dagens Arbets tävling – vinn en **lyxkryssning för två** eller **digitalkamera!**

Lyxkryssning för två!

En lyxkryssning med Birka Cruises. Detta ingår: Boende i Paradise Suite med champagne, fruktfat, godis. Middag Grand Meny, frukost på sängen, lunchbuffé. Värde ca 6.200:-

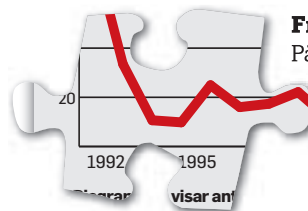

Fujifilm FinePix F100FD

Topptestad och fullmatad kamera. 12 Mpx, 5 x zoom (28–140 mm), 5 bilder/sek, ISO3200, bildstabilisering, m. m. Värde ca 3.000:-

Tävlingsreglerna är enkla – leta reda på de båda pusselbitarna i tidningen. Vilka sidor finns de på? Ring till oss och svara med hjälp av din knapptelefon.

Fråga 1

På vilken sida hittar du den här bilden?

Fråga 2

På vilken sida hittar du den här bilden?

Ring **0944-201 01 01** och följ instruktionerna. Samtalet kostar 9.90 kronor. Du måste ringa in ditt svar senast den 29 mars 2009.

Ringer du från ett hemligt nummer kan du tyvärr inte delta i tävlingen. Du måste ha fyllt 18 år för att få vara med. Eventuell vinstskatt betalas av vinnaren.

Vinnare januari: Lyxkryssning för två med Birka Cruises: Ruth Jungebrand, Tyresö. **Mini-PC:** Shamiran Alawarde, Huskvarna.

► Någonstans i världen ligger platserna för dammarna som skulle byggas, motorvägarna som skulle gå i sträck, halvfärdig banräls. De vet inte precis var. Bara att allt fortfarande står stilla.

Redan har färg för flera hundratusen köpts in från den lokala handlaren. I monteringshallen står någon i lift över bländande vita väggar och målar på det sista uppe vid taket. Andra hänger i grupper. Får den tröga dagen att gå. Vad kan de göra? Städa upp, flytta om, visst. Men hur länge då?

Inte blev det bättre av den oväntade vrede som svepte in i hallarnas hörn när lokaltidningen nyligen publicerade en lista över "länets miljonärer".

Sex av cheferna ur deras egen ledningsgrupp hade tillsammans med Dynapacs tidigare vd förra året tjänat 141,5 miljoner kronor på ett hemligt optionsprogram. Pengar som föll ut när riskkapitalbolaget Altor några månader tidigare sålde dem till Atlas Copco.

Altor, som fackklubben anklagat för att ha bromsat alla investeringar. Nu var det tydligt vilka som tjänat på det. De chefer som höll dem i strama tyglar, och samtidigt skapade en så stor utdelning som möjligt åt sig själva.

Debatten fanns även utanför företaget. Försvararna gratulerade till miljonerna och sa "avundsjuka". Att cheferna fick chansen att klippa eller förlora.

Andra svarade att i det stora hela är det alltid arbetarna som tar den verkliga risken, den utan vinstchans. De i röda arbetsbyxor balanserar längst ut på konjunktorens vågrörelser. De faller oftast, först och hårdast. Några kan tjäna enorma belopp på en vältfabrik medan

Han går direkt från stormötet och ringer hem. Känner sig ingalunda trygg, trots tolv anställningsår.

andra sparkas därifrån. Och de ska betala skatt på i bästa fall 680 kronor om dagen tills de får nytt jobb eller blir utförsäkrade. När råkar de snubbla över chansen att i all hemlighet tjäna tiotals miljoner?

Visst kan det kännas orättvist, tycker Jonas. Vilka är det som satt ihop grejerna, slitit med steg och minuter? Samtidigt är han rädd om sitt jobb, vet inte hur kritisk han vågar vara.

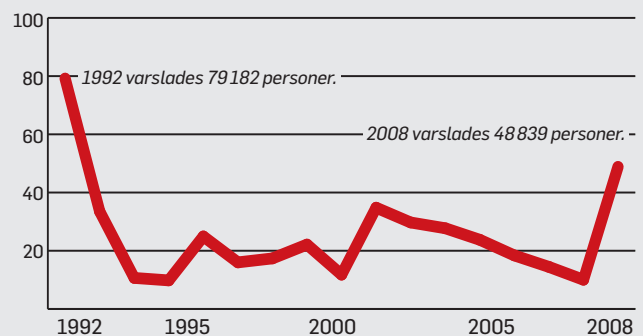
– Men inne i en är det väldigt frustrerande.

Fredrik säger att han är orolig. Tackar sig själv och flickvännen för beslutet att inte köpa hus. Han har gått in på platsbanken och där finns inga jobb. I Lyckeby där Jonas bor har en hel stad av stormarknader slagits upp, kedjor som ska få Blekingeborna att shoppa mera, lågkonjunktur eller ej. Han får väl söka sig dit om det värsta skulle inträffa. Vissa pratar ju om att krisen kan slå sönder hela industrin. Och ändå. Ändå kan han, Fredrik och de andra, inte undgå att prata om hopp.

På andra sidan Atlanten har en man just blivit president. Han är en speciell sort. En sån som när världen faller samman kan få folk att tro på framtiden. Inte bara de som upplevt det system där hans far inte skulle ha serverats på vilken restaurang som helst. Även såna som Jonas Kalling och Fredrik Olsson.

Också de kan värmas av orden i Barack Obamas installationstal, när han pratar om att arbeta, agera snabbt och djärvt, talar om vägarna

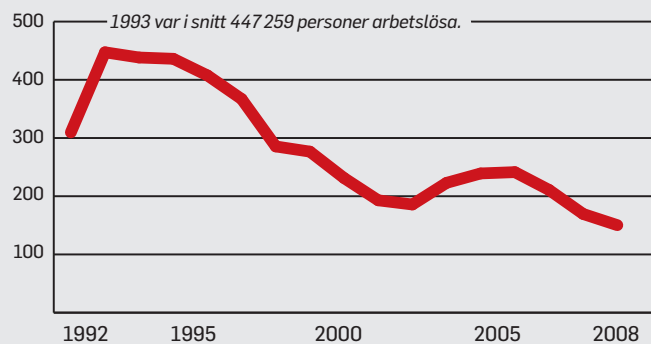
Varslen vänder kraftigt uppåt ...

► Diagrammet visar antal tusen varslade i svensk tillverkningsindustri till och med 31 december 2008. I januari 2009 varslades ytterligare 9626 personer. Trots att varselnivåerna snabbt minskade i mitten av 90-talet följde en period med hög arbetslöshet.

Källa: Arbetsförmedlingen.

... men arbetslösheten är lägre än 1992

► Diagrammet visar hur många tusen personer som var arbetslösa i snitt under varje år. I december 2008 var 188 000 personer mellan 16–64 år arbetslösa. Snittet för förra året var 150 000.

Källa: Arbetsförmedlingen.

och broarna Amerika ska bygga, när han ropar "And we will act!" med ångande övertygelse.

Det är när politiker som han drar i gång stillastående byggen världen över, som Dynapac i Karlskrona kommer att sälja vältar igen.

Kanske rullar det redan om några månader? Kanske behöver ingen gå hem till sist? Både 1992 och 2001 satt fackklubben på Dynapac i förhandlingar runt jul. Innan vintern vänt till sommar drogs varslen tillbaka.

Jonas hoppas, men varken gissar eller vet.

– Jag har ingen kristallkula.

Allt han har är erfarenheten av att ha varit med förut. Blicken vid bordet går djupare, vet lite mer än den i Metalltidningen 1992. Håret var kortare då och mustaschen mindre yvig, ansiktet smalare. Annars är han sig lik.

Får han gå igen hoppas han att kampen blir kort. Råder Fredrik och de andra unga att sysselsätta sig, hålla i gång med hobbyer och kompisar.

Och inte ska de tro olyckskorporna på myndigheter, i tidningar och tv, de som 1992 sa till Jonas att svetsyrket kunde han glömma. Att han skulle omutbilda sig, för verkstadsindustrin i Sverige var ett enda stort misslyckat vrak, körd, ute, död.

De hade fel. Räknade bort alla de portar och grindar som sett Jonas passera genom åren, glömde plåtverkstaden, svetsfirman, avgasrör-tillverkaren och vältfabriken Dynapac i Karlskrona.

Jonas har ingen kristallkula, men han vet hur det är att vänta på den framtid som vill honom väl. Han har lyckats nå den framtiden förut. Och det var industrijobben som tog honom dit. ■